

CENTRUM BADANIA OPINII SPOŁECZNEJ

SEKRETARIAT
OŚRODEK INFORMACJI

629 - 35 - 69, 628 - 37 - 04
693 - 46 - 92, 625 - 76 - 23

UL. ŻURAWIA 4A, SKR. PT.24
00 - 503 W A R S Z A W A
TELEFAX 629 - 40 - 89

INTERNET

<http://www.cbos.pl>

E-mail: sekretariat@cbos.pl

BS/17/2004

SAMOPOCZUCIE POLAKÓW

KOMUNIKAT Z BADAŃ

WARSZAWA, STYCZEŃ 2004

PRZEDRUK MATERIAŁÓW CBOS W CAŁOŚCI LUB W CZĘŚCI ORAZ WYKORZYSTANIE DANYCH EMPIRYCZNYCH
JEST DOZWOLONE WYŁĄCZNIE Z PODANIEM ŹRÓDŁA

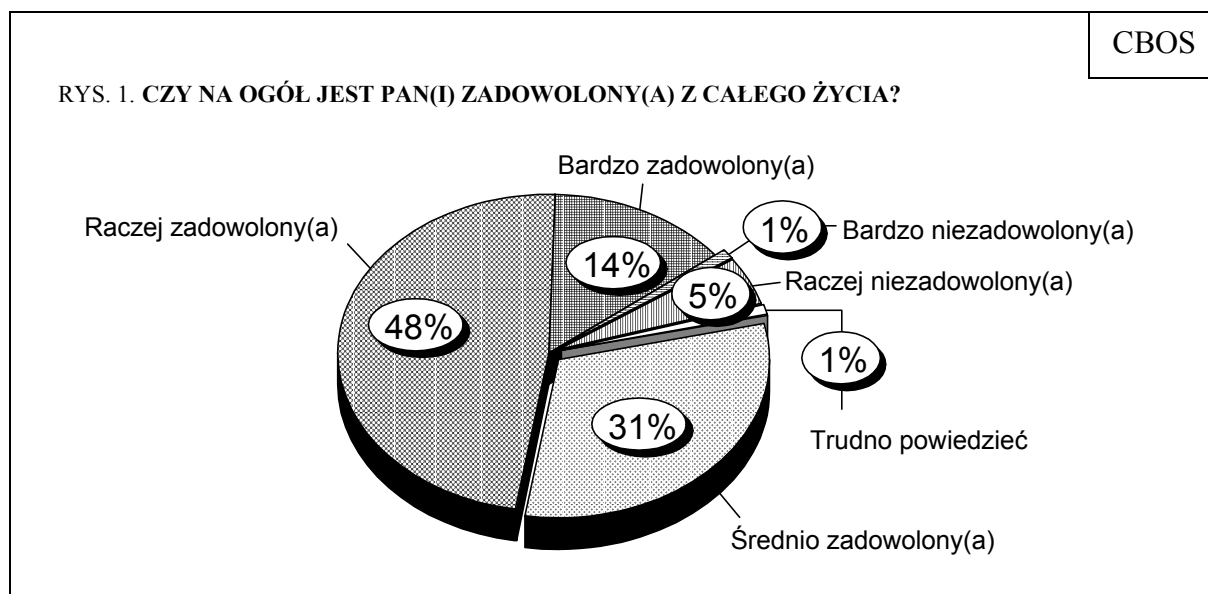
- Prawie dwie trzecie Polaków (62%) jest zadowolonych ze swego życia, niemal jedna trzecia (31%) określa to zadowolenie jako średnie, a tylko 6% stanowią niezadowoleni ze swej egzystencji. W porównaniu z wyjątkowo dobrymi ocenami z 2002 roku poziom zadowolenia z życia nieco się obniżył, jednak jest wyższy niż w latach 2000-2001.
- W roku 2003 ponad połowa ankietowanych (56%) często lub bardzo często - według ich deklaracji - miała powody do zdenerwowania. Aż ponad dwie piąte (43%) miało poczucie lekceważenia przez władzę. Więcej niż co trzeci doświadczał uczucia zniechęcenia lub znużenia (38%) bądź odczuwał bezradność (36%). Nieco mniej badanych często złościło się lub wpadało we wściekłość (29%). Co czwarty ankietowany (25%) często czuł się nieszczęśliwy, miał depresję. Jednakże z drugiej strony nie brakowało emocji pozytywnych - ponad dwie piąte Polaków (45%) często odczuwało zadowolenie, że coś im się w życiu udało. Dwie piąte (40%) miało poczucie bezpieczeństwa - czuło, że wszystko w ich życiu układa się dobrze. Niemal taka sama liczebnie grupa (39%) odczuwała zaciekawienie lub podekscytowanie. Więcej niż co trzeci badany (36%) doświadczał uczucia dumy ze swoich osiągnięć.
- Samopoczucie Polaków w roku 2003 nie było najgorsze. Jedynym uczuciem negatywnym, którego doświadczenie wyraźnie wzrosło od roku 2002, jest poczucie lekceważenia przez władzę. Odsetek Polaków, którzy czuli, że władza zupełnie nie liczy się z opiniami obywateli, zwiększył się aż o 17 punktów i jest najwyższy od roku 1988, odkąd prowadzimy pomiar. Częstość doznawania innych uczuć negatywnych praktycznie się nie zmieniła, natomiast częściej doświadczali Polacy emocji pozytywnych. W największym stopniu (o 9 punktów) wzrósł odsetek badanych odczuwających zadowolenie z życiowych sukcesów.
- W porównaniu z rokiem 2002 syntetyczny wskaźnik samopoczucia psychicznego Polaków nieznacznie się poprawił, jednak utrzymuje się na porównywalnym poziomie od roku 1996.

W drugiej połowie minionego roku utrzymywała się, mimo pojawiających się oznak poprawy, trudna sytuacja gospodarcza i, co szczególnie dotkliwie społecznie, wysoki poziom bezrobocia. W życiu publicznym rok 2003 obfitował w wydarzenia, które na nastroje społeczne mogły mieć wpływ zarówno pozytywny, jak i negatywny. Na arenie międzynarodowej rząd podjął wysiłek zdecydowanej obrony interesów Polski jako przyszłego członka Unii Europejskiej, wobec niekorzystnych dla nas propozycji zmian ustroju UE. W kraju przez cały rok Polacy z uwagą śledzili wydarzenia związane z tzw. sprawą Rywina, która obnażyła mechanizmy funkcjonowania władzy i praktykę podejmowania decyzji politycznych. Poza tą aferą co jakiś czas media ujawniały inne sprawy kompromitujące przedstawicieli sceny politycznej, w tym afery kryminalne dotyczące rządzących. W sumie w 2003 roku Polacy mieli raczej nie najlepsze nastroje, bardzo krytycznie oceniali zarówno instytucje władzy wykonawczej: rząd, premiera, jak i instytucje władzy ustawodawczej - Sejm oraz Senat. Jediną instytucją władzy, której działalność w ubiegłym roku postrzegano pozytywnie, był urząd prezydenta. Czy trudna sytuacja kraju i zawirowania polityczne znalazły odzwierciedlenie w sferze indywidualnych doświadczeń i przeżyć Polaków? Jakich uczuć doznawali w 2003 roku najczęściej, a jakie przeżycia były im oszczędzone? Czy generalnie Polacy są zadowoleni z życia i uważają się za ludzi mających szczęście czy też przeciwnie - nie są usatysfakcjonowani swoją egzystencją i żyją w przekonaniu, że gnębi ich pech? Tematykę tę podjęliśmy w jednym z ostatnich sondaży¹.

¹ Badanie „Aktualne problemy i wydarzenia” (163) przeprowadzono w dniach 5-8 grudnia 2003 roku na liczącej 1000 osób reprezentatywnej próbie losowej dorosłych mieszkańców Polski.

ZADOWOLENIE Z ŻYCIA W OGÓLNOŚCI

Prawie dwie trzecie Polaków (62%) jest zadowolonych ze swego dotychczasowego życia, w tym niemal połowa (48%) ocenia to zadowolenie jako raczej umiarkowane niż pełne, jedynie 14% jest bardzo usatysfakcjonowanych. Niemal jedna trzecia respondentów (31%) określa zadowolenie z całego swego życia jako średnie, tylko 6% stanowią niezadowoleni ze swej egzystencji, przy czym większość jest tylko „raczej” niezadowolona.

W porównaniu z wyjątkowo dobrymi ocenami z 2002 roku poziom zadowolenia z życia nieco się obniżył - zauważalnie zmalał (o 5 punktów) odsetek osób zadowolonych, wzrosła zaś (o 4 punkty) liczba średnio zadowolonych. Jednak spadek poziomu zadowolenia z życia ma umiarkowany charakter - odsetek niezadowolonych już od czterech lat się nie zmienia.

Tabela 1

Czy na ogół jest Pan(i) zadowolony(a) z całego życia?	Wskazania respondentów według terminów badań						
	XI 1994	I 1997	IV 1999	XII 2000	XII 2001	XII 2002	XII 2003
	w procentach						
Zadowolony(a)	53	54	64	60	61	67	62
Średnio zadowolony(a)	33	36	30	33	31	27	31
Niezadowolony(a)	12	8	6	6	7	6	6
Trudno powiedzieć	2	1	1	1	1	0	1

Co zrozumią, poczucie zadowolenia z życia związane jest z subiektywną oceną własnych warunków materialnych. Zdecydowana większość ankietowanych, którzy oceniają je dobrze (88%), jest zadowolona lub bardzo zadowolona ze swego życia. Wśród respondentów określających własne warunki materialne jako złe liczba zadowolonych jest o ponad połowę mniejsza (40%), większość zaś stanowią średnio zadowoleni z życia lub wręcz niezadowoleni.

Tabela 2

Ocena własnych warunków materialnych	Czy na ogół jest Pan(i) zadowolony(a) z całego życia?			
	Zadowolony(a)	Średnio zadowolony(a)	Niezadowolony(a)	Trudno powiedzieć
	w procentach			
Złe	40	45	14	1
Średnie	63	33	4	1
Dobre	88	10	2	0

Również biorąc pod uwagę ocenę warunków materialnych w bardziej obiektywnym wymiarze, czyli deklarowanych dochodów przypadających na osobę w rodzinie, można zauważyć niemal liniową zależność między częstością deklaracji zadowolenia z życia a osiąganym poziomem dochodów. Relatywnie najmniej zadowolonych (54%) jest wśród badanych zarabiających mniej niż 299 zł na osobę w rodzinie, wśród tych, którzy osiągają średnie dochody (od 400 zł do 599 zł *per capita*), liczba zadowolonych wynosi 63%, a w grupie najlepiej zarabiających (powyżej 800 zł *per capita*) jest jeszcze większa (70%).

Zadowolenie z życia w wyraźny sposób wiąże się także z poziomem wykształcenia. Do zadowolonych z życia należą przede wszystkim respondenci z wyższym wykształceniem, natomiast do niezadowolonych częściej niż inni zaliczają się osoby najgorzej wykształcone.

Tabela 3

Wykształcenie	Czy na ogół jest Pan(i) zadowolony(a) z całego życia?			
	Zadowolony(a)	Średnio zadowolony(a)	Niezadowolony(a)	Trudno powiedzieć
	w procentach			
Podstawowe	55	32	11	2
Zasadnicze zawodowe	54	39	7	0
Średnie	68	28	4	0
Wyższe	79	18	2	1

Poziom zadowolenia z życia pozostaje także w wyraźnym związku z wiekiem oceniających. Przy czym w ostatnich dwóch latach można zauważyć dalszą strukturyzację tej zależności. Jeszcze dwa lata temu wyraźnie wyróżniały się dwie grupy respondentów - najbardziej zadowoleni najmłodsi (74%) i najmniej zadowoleni najstarsi (49%). Wśród pozostałych grup wiekowych poziom zadowolenia był porównywalny. Natomiast w ubiegłym roku rozszerzyła się grupa zadowolonych - do najmłodszych respondentów dołączyły osoby mające od 25 do 34 lat, najmniej zadowoleni pozostali najstarsi. W 2003 roku do najbardziej zadowolonych zaliczali się młodzi respondenci - zarówno do 24 roku życia (75%), jak i mający od 25 do 34 lat (74%), natomiast rozszerzyła się grupa najmniej zadowolonych - do najstarszych dołączyli nieco młodszy - w wieku od 55 do 64 lat (po 48% zadowolonych). Można zatem powiedzieć, że poczucie zadowolenia z życia w coraz większym stopniu łączy się z wiekiem - więcej powodów do zadowolenia mają osoby młode (do 34 roku życia), mniej natomiast starsi respondenci, mający 55 lat i więcej.

Tabela 4

Wiek	Czy na ogół jest Pan(i) zadowolony(a) z całego życia?			
	Zadowolony(a)	Średnio zadowolony(a)	Niezadowolony(a)	Trudno powiedzieć
	w procentach			
18-24 lata	75	21	4	1
25-34	74	20	5	1
35-44	64	31	4	1
45-54	60	36	4	0
55-64	48	40	10	1
65 lat i więcej	48	38	13	1

Ponad dwukrotnie więcej Polaków zalicza się do grona szczęśliwców, niż ma poczucie, że należy do pechowców. Prawie co trzeci ankietowany (32%) uważa, że jest dzieckiem szczęścia, co siódmy (14%) określa się jako pechowiec. W przypadku ponad połowy badanych (54%) życiowy bilans zysków i strat wychodzi na zero - powodzenie życiowe i jego brak przeplatają się ze sobą i w ocenie ankietowanych ani sukcesy, ani klęski nie osiągają w ich życiu przewagi.

W porównaniu z pomiarem z końca lat osiemdziesiątych wyraźnie wzrósł odsetek osób wierzących w swoje życiowe powodzenie. Obecnie prawie jedna trzecia ankietowanych zalicza się do ludzi mających w życiu szczęście. Jest to wynik najlepszy z zarejestrowanych, nieznacznie przewyższa liczbę szczęśliwców odnotowaną w pierwszej połowie 1999 roku. Pechowców jest o ponad połowę mniej niż tych, którzy uważają, że mają w życiu szczęście. W ostatnich dwóch latach nieco obniżył się odsetek osób zaliczających się do pechowców.

Tabela 5

Czy może Pan(i) powiedzieć o sobie, że należy Pan(i) raczej do ludzi szczęśliwych czy też pechowych?	Wskazania respondentów według terminów badań						
	XI 1988	IV 1999	XII 1999	XII 2000	XII 2001	XII 2002	XII 2003
	w procentach						
Zaliczył(a)bym się do szczęśliwców	18	31	28	29	29	30	32
Określił(a)bym się jako pechowiec	16	17	16	17	18	12	14
Różnie bywa	65	52	56	54	53	57	54

Do szczęściarzy we własnym odczuciu najczęściej należą osoby młode, szczególnie do 24 roku życia (45%), respondenci z wyższym wykształceniem (48%), a także badani mieszkający w dużych miastach (powyżej 100 tys. mieszkańców). Poczuciu życiowego powodzenia sprzyja, co oczywiste, osiąganie średnich lub wysokich dochodów, a jeszcze wyraźniej poczucie bezpieczeństwa w tej sferze, czyli dobra ocena własnych warunków materialnych (53%). Poczucie wygranej na życiowej loterii wyraźnie częściej niż inni mają osoby pracujące na własny rachunek (46%), kadra kierownicza i inteligencja (45%), a szczególnie uczniowie i studenci (58%). Nieco więcej szczęśliwców znajdujemy wśród osób o prawicowych niż lewicowych poglądach politycznych (odpowiednio: 39% i 32%).

W dzisiejszej Polsce stosunkowo najwięcej osób, które określają się jako pechowcy, można spotkać wśród respondentów z wykształceniem podstawowym, mających 55 lat i więcej, a także wśród badanych osiągających najniższe dochody i źle oceniających własne warunki materialne. W grupach społeczno-zawodowych najwięcej osób uważających się za życiowych pechowców znajdujemy wśród rencistów, rolników oraz emerytów i bezrobotnych.

Podobnie jak w ubiegłych latach można stwierdzić, że liczbę szczęśliwców i pechowców wyraźnie różnicuje poziom wykształcenia. Wielkość odsetków szczęściarzy i pechowców wiąże się także z miejscem zamieszkania - obecnie wśród mieszkańców największych miast znajdujemy blisko dwie piąte osób, które uważają się za szczęśliwe, natomiast wśród mieszkańców wsi odsetek szczęśliwców jest niższy (nieco ponad jedna czwarta).

ZADOWOLENIE Z RÓŻNYCH ASPEKTÓW ŻYCIA

Podobnie jak w całej dekadzie lat dziewięćdziesiątych także w pierwszych latach XXI wieku Polacy są najbardziej zadowoleni ze swojej rodziny - dzieci i małżeństwa. Pod tym względem oceny ankietowanych niemal się nie zmieniają.

Większość Polaków jest także zadowolona z miejsca zamieszkania, pracy zawodowej oraz stanu swojego zdrowia. Prawie trzy czwarte ankietowanych (71%) w pełni zadowala ich obecne miejsce zamieszkania, niezadowolenie w tym względzie wyraża niewielka grupa (9%). W porównaniu z rokiem 2002 obserwujemy niewielki spadek odsetka osób jednoznacznie zadowolonych, jednakże w ostatnich dwóch latach utrzymuje się on na poziomie wyższym niż w początkach tego dziesięciolecia.

Ponad połowa badanych (55%) jest w pełni usatysfakcjonowana przebiegiem swojej kariery zawodowej. Pod tym względem odsetek zadowolonych należy do najwyższych, odkąd prowadzimy pomiar. Liczba niezadowolonych z pracy zawodowej w zasadzie się nie zmienia.

Ponad połowa społeczeństwa (53%) jest zadowolona ze stanu swojego zdrowia, natomiast jedna czwarta (25%) wyraża niezadowolenie. W tym aspekcie ocen zmiany w deklaracjach ankietowanych są niewielkie.

Tabela 6

Czy na ogół jest Pan(i) zadowolony(a):	Wskazania respondentów według terminów badań						
	XI 1994	I 1997	IV 1999	XII 2000	XII 2001	XII 2002	XII 2003
	w procentach						
- ze swoich dzieci							
Zadowolony(a)	94	93	92	93	93	93	93
Średnio zadowolony(a)	4	5	6	5	4	5	5
Niezadowolony(a)	2	1	2	1	2	1	1
Trudno powiedzieć	0	0	1	0	1	1	1
- ze swojego małżeństwa							
Zadowolony(a)	83	84	82	84	82	85	84
Średnio zadowolony(a)	11	10	10	10	9	8	10
Niezadowolony(a)	5	5	6	5	6	5	5
Trudno powiedzieć	1	1	1	1	2	2	1
- ze swojego miejsca zamieszkania							
Zadowolony(a)	-	-	69	64	67	74	71
Średnio zadowolony(a)	-	-	20	23	21	18	19
Niezadowolony(a)	-	-	10	11	12	8	9
Trudno powiedzieć	-	-	1	1	0	0	1
- z przebiegu pracy zawodowej							
Zadowolony(a)	51	48	52	47	56	51	55
Średnio zadowolony(a)	30	35	32	33	26	29	27
Niezadowolony(a)	16	15	12	15	15	16	15
Trudno powiedzieć	4	3	4	5	3	4	3
- ze stanu swojego zdrowia							
Zadowolony(a)	-	-	49	48	51	54	53
Średnio zadowolony(a)	-	-	25	26	23	25	22
Niezadowolony(a)	-	-	26	25	25	22	25
Trudno powiedzieć	-	-	0	1	0	0	0
- z materialnych warunków bytu - mieszkania, wyposażenia itp.							
Zadowolony(a)	24	26	34	30	34	39	35
Średnio zadowolony(a)	36	38	37	42	37	36	35
Niezadowolony(a)	40	35	28	28	29	25	30
Trudno powiedzieć	0	1	1	1	1	0	0
- ze swoich dochodów i sytuacji finansowej							
Zadowolony(a)	9	12	14	12	13	15	16
Średnio zadowolony(a)	22	23	36	30	27	28	30
Niezadowolony(a)	68	65	48	57	58	56	53
Trudno powiedzieć	0	0	2	2	2	1	1

Polacy są najmniej usatysfakcjonowani poziomem swego życia - materialnymi warunkami bytu, a przede wszystkim dochodami i sytuacją finansową.

Materialne warunki życia (takie jak mieszkanie, jego wyposażenie, posiadane urządzenia techniczne) w pełni zadowolają więcej niż co trzeciego respondenta (35%). Tylko niewiele mniejsza liczebnie grupa (30%) wyraża w tym względzie niezadowolenie. W porównaniu z rokiem 2002 odsetek zadowolonych nieco się zmniejszył, jednak jest

wyraźnie większy niż w latach 1994 i 1997. Od roku 1999 liczba opinii pozytywnych mniej lub bardziej przewyższa liczbę ocen negatywnych.

Podobnie jak w poprzednich latach nie zadowolają Polaków, generalnie rzecz biorąc, osiągnane dochody i własna sytuacja finansowa. W 2003 roku ponad połowa nie była zadowolona ze swych dochodów, a tylko 16% wyrażało pełne zadowolenie. Wprawdzie w porównaniu z rokiem 2002 deklaracje badanych zmieniły się w niewielkim stopniu, jednak ostatnie oceny należą do najlepszych w całym badanym okresie - odsetek niezadowolonych (53%) tylko nieznacznie przewyższa liczbę średnio lub bardzo zadowolonych (łącznie 46%), podczas gdy w drugiej połowie lat dziewięćdziesiątych (w roku 1997) niezadowolonych było 65% wobec 35% mniej lub bardziej zadowolonych.

SAMOPOCZUCIE PSYCHICZNE POLAKÓW

Ubiegły rok nie przyniósł Polakom wielu powodów do zadowolenia. Złe nastroje społeczne i bardzo krytyczne oceny działalności rządzących, a także w ogóle instytucji przedstawicielskich świadczą o wysokim poziomie frustracji, w jakiej żyła znaczna część Polaków. W 2003 roku ponad połowa ankietowanych (56%) często lub bardzo często - według ich deklaracji - miała powody do zdenerwowania. Aż ponad dwie piąte (43%) miało poczucie lekceważenia przez władzę. Więcej niż co trzeci doświadczał uczucia zniechęcenia lub znużenia (38%) bądź odczuwał bezradność (36%). Nieco mniej respondentów deklaruje, że często złościło się lub wpadało we wściekłość (29%). Jedna czwarta (25%) często czuła się nieszczęśliwa, była w depresji.

Jednakże z drugiej strony nie brakowało w ubiegłym roku odczuć pozytywnych - ponad dwie piąte Polaków (45%) co najmniej często odczuwało zadowolenie, że im się powiodło w życiu. Niewiele mniejsza liczebnie grupa (40%) miała poczucie bezpieczeństwa - czuła, że wszystko w ich życiu układa się dobrze. Niemal taki sam odsetek ankietowanych (39%) odczuwał zaciekawienie lub podekscytowanie, a ponad jedna trzecia (36%) doświadczała uczucia dumy ze swoich osiągnięć.

Tabela 7

Jak często w ciągu minionego roku doznawał Pan(i) następujących uczuć:	Bardzo często	Często	Rzadko	Prawie wcale, wcale
	w procentach			
- była(a) Pan(i) zdenerwowany(a), rozdrażniony(a)	12	44	36	8
- była(a) Pan(i) zadowolony(a), bo coś się udało, powiodło się w życiu	3	42	46	8
- czuł(a) się Pan(i) jako obywatel(ka) wyraźnie lekceważony(a) przez władzę	13	30	31	26
- poczuł(a) Pan(i) pewność, że wszystko układa się dobrze	3	37	47	14
- był(a) Pan(i) szczególnie czymś zaciekawiony(a), podekscytowany(a)	4	35	46	15
- czuła(a) się Pana(i) zniechęcony(a), znużony(a)	6	32	46	16
- był(a) Pan(i) dumny(a) ze swoich osiągnięć	4	32	48	15
- czuł(a) się Pan(i) bezradny(a)	8	28	43	21
- ograniczał(a) Pana(i) wściekłość, miał(a) Pan(i) ochotę, aby wszystko rozwalić	7	22	40	31
- czuł(a) się Pan(i) nieszczęśliwy(a), był(a) Pan(i) w depresji	5	20	46	28

Mimo wielu stresujących przeżyć samopoczucie Polaków w minionym roku nie było najgorsze. Jedynym uczuciem negatywnym, którego doświadczanie w 2003 roku wyraźnie wzrosło, było poczucie lekceważenia przez władzę. Odsetek Polaków, którzy czuli, że władza (rozmaitych szczebli) zupełnie nie liczy się z opiniami obywateli, zwiększył się od 2002 roku w stopniu niespotykanym w ubiegłych latach (aż o 17 punktów) i jest najwyższy w całym badanym okresie. W sumie ponad dwie piąte ankietowanych (43%) bardzo często lub często miało w zeszłym roku poczucie lekceważenia przez władzę.

Wśród pozostałych uczuć negatywnych o bardziej osobistym charakterze nieznacznie wzrosła (o 3 punkty) liczba osób doświadczających wściekłości, jednak odsetek doznających tego uczucia w ubiegłym roku nie odbiega znacząco od średnich deklaracji z ostatnich czterech lat. Częstość doświadczania innych uczuć negatywnych praktycznie się nie zmieniła.

Natomiast bilans emocji pozytywnych poprawił się niemal we wszystkich wymiarach. W największym stopniu wzrosła (o 9 punktów) częstość pojawiania się poczucia zadowolenia z życiowych sukcesów. Odsetek Polaków zadowolonych z tego, że coś im się w życiu udało, jest najwyższy od roku 1988, odkąd prowadzimy pomiar. Ubiegły rok z pewnością nie należał do nudnych - wyraźnie wzrosła również (o 9 punktów) częstość doznawania poczucia zaciekawienia i podekscytowania. Także liczba badanych doświadczających tych odczuć jest

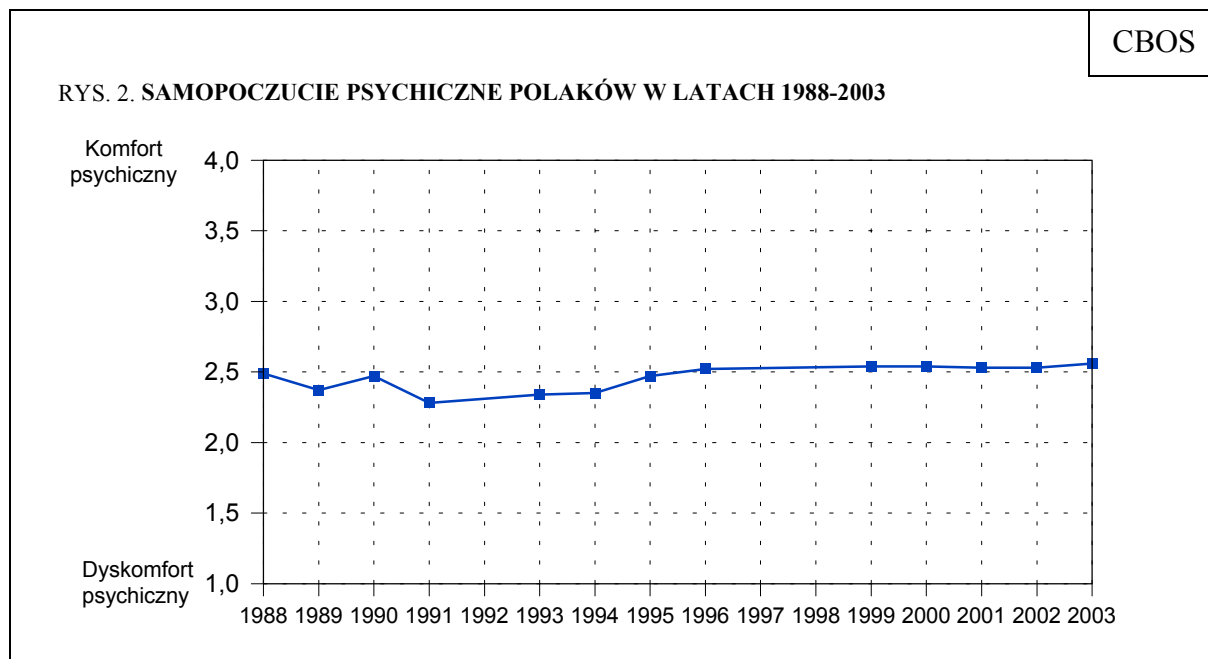
najwyższa w całym analizowanym okresie. W nieco mniejszym stopniu (o 6 punktów) wzrosło wśród Polaków poczucie, że wszystko w ich życiu układa się dobrze. Także odsetek osób mających poczucie życiowego bezpieczeństwa jest najwyższy w badanym okresie. Spośród uczuć pozytywnych w relatywnie najmniejszym stopniu (o 4 punkty) wzrosła częstość odczuwania dumy z własnych osiągnięć.

Tabela 8

Doznawane uczucia	Odpowiedzi „bardzo często” i „często” w poszczególnych latach												
	1988	1989	1990	1991	1993	1994	1995	1996	1999	2000	2001	2002	2003
	w procentach												
Rozdrażnienie, zdenerwowanie	72	70	67	69	64	64	59	56	55	55	56	54	56
Zadowolenie, że coś się w życiu udało	34	29	32	21	22	24	32	38	41	40	40	36	45
Poczucie lekceważenia przez władzę	32	30	28	39	26	29	-	18	32	35	33	26	43
Poczucie, że wszystko układa się dobrze	37	28	29	15	20	22	30	36	37	36	33	34	40
Zaciekawienie, podekscytowanie	35	35	36	26	24	26	-	31	33	32	36	30	39
Zniechęcenie, znużenie	55	59	52	62	49	49	43	41	37	38	36	39	38
Duma z własnych osiągnięć	28	24	31	45	32	32	25	28	34	33	33	32	36
Bezradność	31	34	26	34	39	39	30	29	33	32	33	36	36
Wściekłość	-	41	33	40	32	36	28	27	31	27	27	26	29
Depresja, uczucie bycia nieszczęśliwym	34	36	31	45	32	32	27	28	23	23	26	24	25

Długofalowa analiza „bilansu emocjonalnego” Polaków pozwala stwierdzić, że mimo wszystko ich obecne odczucia nie są najgorsze. Okresem najgorszym, jeśli chodzi o samopoczucie psychiczne rodaków, był rok 1991 - wówczas Polacy w największym stopniu czuli się zniechęceni, znużeni i nieszczęśliwi, najczęściej towarzyszyły im odczucia depresyjne, relatywnie często bywali zdenerwowani, rozdrażnieni bądź wściekli, często mieli poczucie lekceważenia przez władzę. Natomiast najrzadziej (poza uczuciem dumy z własnych osiągnięć) doznawali odczuć o charakterze pozytywnym. Obecnie wskaźniki odnoszące się do tych odczuć są najwyższe w całym analizowanym okresie.

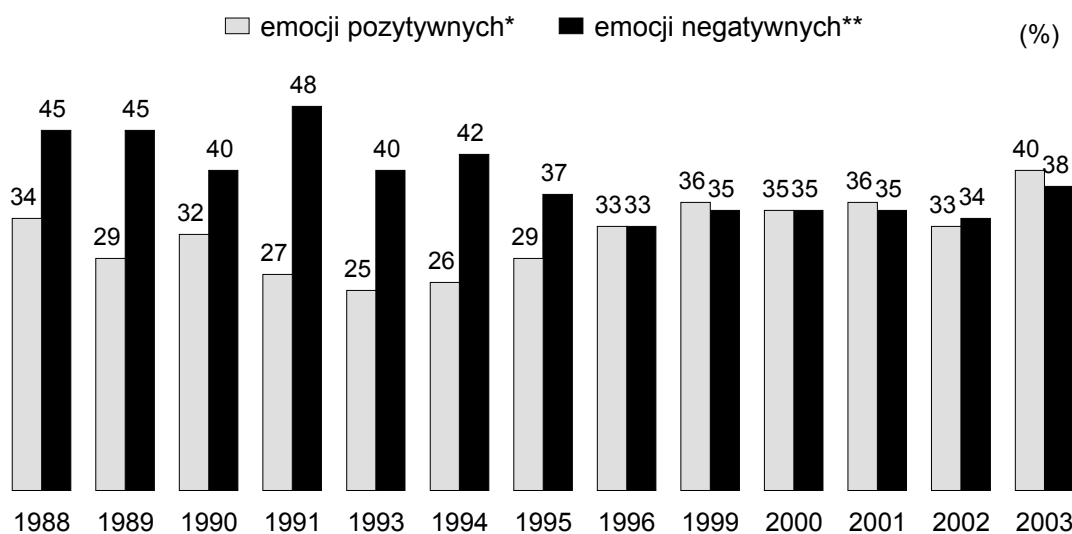
W porównaniu z rokiem 2002 syntetyczny wskaźnik samopoczucia psychicznego Polaków² nieco wzrósł - zwiększył się bowiem odsetek deklarowanych uczuć pozytywnych, natomiast bilans uczuć negatywnych (poza jednym wyjątkiem) w zasadzie nie uległ zmianie.

Pozytywny bilans emocjonalny jeszcze wyraźniej widać, jeśli porównamy odsetki badanych odczuwających w ubiegłym roku emocje pozytywne i doświadczających uczuć negatywnych. W 2003 roku 40% Polaków co najmniej raz zadeklarowało, że doświadczało któregoś z uczuć pozytywnych, 38% zaś doznawało emocji negatywnych. To, że przewagę miały uczucia pozytywne, widać szczególnie wyraźnie w zestawieniu z danymi z końca lat osiemdziesiątych i pierwszej połowy lat dziewięćdziesiątych. W tym okresie emocje negatywne wyraźnie przeważały nad pozytywnymi; przełomowy pod tym względem był rok 1996, kiedy roczny bilans emocjonalny Polaków po raz pierwszy wyszedł na zero. Od tego czasu odsetki osób doświadczających obu typów emocji są do siebie zbliżone. Obecny pomiar jest najlepszy w całym badanym okresie.

² Dla dziewięciu wymiarów obliczono średnią nasilenia doświadczanych emocji mierzoną na skali od 1 do 4, porządkując je tak, by 1 oznaczało dyskomfort psychiczny, definiowany jako deklarowanie częstych doznań negatywnych, a 4 - komfort psychiczny określony przez częste występowanie emocji o znaku pozytywnym. W tak obliczonym wskaźniku pominięto „poczucie lekceważenia przez władzę”, ponieważ jest ono stosunkowo słabo skorelowane z pozostałymi czysto psychologicznymi wymiarami ocen.

RYS. 3. ŚREDNIE ODSETKI BADANYCH, KTÓRZY CZĘSTO LUB BARDZO CZĘSTO DOZNAWALI:

* Takich, jak: zadowolenie, że coś się w życiu udało; poczucie, że wszystko układa się dobrze; duma z własnych osiągnięć; zaciekawienie czymś, podekscytowanie

** Takich, jak: rozdrażnienie, zdenerwowanie; zniechęcenie, znużenie; bezradność; wściekłość, agresja; poczucie lekceważenia przez władzę; depresja, uczucie bycia nieszczęśliwym

W 2003 roku szczególnie częstym doświadczeniem Polaków było poczucie lekceważenia przez władzę. Na naszej liście emocji jest to uczucie szczególne, nie dotyczy bowiem spraw prywatnych i intymnych, lecz jest diagnozą emocji obywatelskich, stanem emocjonalnym odnoszącym się do przestrzeni publicznej. O ile jeszcze w 2002 roku pod względem częstości wskazań poczucie lekceważenia przez władzę było na siódmym i ósmym miejscu *ex aequo* z uczuciem bezradności, o tyle w 2003 roku awansowało aż na trzecie miejsce. Kto w ubiegłym roku czuł się lekceważony przez władzę? Frustracje z tego powodu najczęściej były udziałem respondentów w wieku dojrzałym, mających od 35 do 54 lat (odpowiednio: 54% wskazań wśród osób w wieku od 35 do 44 lat i 49% w grupie mających od 45 do 54 lat), o których skądinąd wiadomo, że najczęściej demonstrują postawy obywatelskie m.in. częściej niż inni deklarują chęć wzięcia udziału w wyborach. O tym, że władza nie liczy się z opiniami obywateli, przekonana jest także ponad połowa mieszkańców największych aglomeracji (52%). Odczucia tego rodzaju szczególnie często były też udziałem osób z wyższym wykształceniem (49%). Poczuciu odrzucenia i lekceważenia przez władzę

sprzyja także zła ocena własnych warunków materialnych (55%). Wśród grup społeczno-zawodowych szczególnie często lekceważeni przez władzę czuli się pracownicy umysłowi niższego szczebla (54%), robotnicy wykwalifikowani, osoby bezrobotne (po 52%), a także rolnicy (48%). W ubiegłym roku poczucie lekceważenia przez władzę częściej niż inni mieli respondenci deklarujący prawicowe poglądy polityczne (50%).

DIAGNOZA ODCZUĆ SPOŁECZNYCH

Badania sondażowe już wielokrotnie pokazywały skłonność Polaków do postrzegania sytuacji innych ludzi w Polsce jako gorszej niż własna sytuacja życiowa. Obecne diagnozy po raz kolejny potwierdzają tę prawidłowość. Prawie połowa ankietowanych (47%) ocenia, że uczuciem dominującym wśród Polaków jest poczucie niepewności jutra, lęk i obawa o to, co przyniesie przyszłość. Więcej niż jedna czwarta (26%) uważa, że wśród osób z ich otoczenia przeważa niezadowolenie oraz brak wiary w jakąkolwiek poprawę sytuacji. Co siódmy respondent (14%) dostrzega także wśród swoich znajomych lub kolegów apatię i rezygnację. Zaledwie 10% badanych uważa, że nastroje w ich otoczeniu nie są złe - przeważa poczucie, iż jest trochę lepiej niż dawniej, lub przynajmniej panuje wiara, że lepiej będzie.

Tabela 9

Jak ocenił(a)by Pan(i), ogólnie rzecz biorąc, obecne nastroje wśród ludzi, z którymi styka się Pan(i) na co dzień w zakładzie pracy, środowisku zamieszkania? Które z następujących określić najlepiej to oddaje?	Wskazania respondentów według terminów badań						
	XI 1988	XI 1989	XII 1999	XII 2000	XII 2001	XII 2002	XII 2003
	w procentach						
Lęk, obawa, co przyniesie przyszłość, niepewność jutra	42	40	49	48	51	51	47
Ogólne niezadowolenie, brak wiary w jakąkolwiek poprawę	22	7	22	23	26	22	26
Apatia, rezygnacja, pogodzenie z losem	17	11	15	11	12	13	14
Pewne odprężenie i zadowolenie, że jest trochę lepiej	14	22	8	7	5	6	6
Ogólne odprężenie i zadowolenie, wiara, że będzie lepiej	2	7	3	4	3	5	4
Określił(a)bym to inaczej	1	3	1	1	0	0	0
Trudno powiedzieć	4	9	2	6	3	3	3

Mimo negatywnych - w ogólnym wymiarze - ocen nastrojów w najbliższym otoczeniu respondentów, obecne diagnozy są nieco lepsze niż w latach 2001-2002. W porównaniu z rokiem 2002 nieco zmieniła się skala odczuć negatywnych - ankietowani nieco rzadziej dostrzegają wśród swoich znajomych lub kolegów nastroje lękowe (spadek wskazań o 4 punkty), natomiast częściej określają atmosferę panującą w swoim środowisku w łagodniejszy sposób - jako ogólne niezadowolenie i brak wiary w możliwość poprawy sytuacji (wzrost o 4 punkty). Jest to praktycznie jedyna zmiana w diagnozach odczuć społecznych. Liczba Polaków dostrzegających w swoim najbliższym otoczeniu odczucia pozytywne zmienia się od roku 1999 nieznacznie - obecnie tylko co dziesiąty konstatuje pojawienie się jakiegoś rodzaju zadowolenia wśród swoich krewnych lub znajomych.

Analiza bilansu emocjonalnego Polaków pozwala stwierdzić, że mimo wszystko samopoczucie rodaków w minionym roku nie było najgorsze, a w porównaniu z rokiem 2002 nawet nieznacznie się poprawiło. Jedynym uczuciem negatywnym, którego doświadczanie wyraźnie wzrosło w stosunku do roku 2002, jest poczucie lekceważenia przez władzę. Odsetek Polaków, którzy czuli, że władza zupełnie nie liczy się z opiniami obywateli, zwiększył się w niespotykanym dotąd stopniu i jest najwyższy od roku 1988, odkąd prowadzimy pomiar. Można przypuszczać, że wskaźnik ten wiąże się z bardzo złymi społecznymi ocenami zarówno sił sprawujących władzę (głównie rządu), jak i w ogóle instytucji przedstawicielskich (Sejmu i Senatu), a także brakiem jakichkolwiek konsekwencji wynikających z tego faktu. Sytuacja ta może być odczuwana tym bardziej boleśnie, że w pewnym sensie się powtarza - z trwaniem rządu mimo utraty przezeń społecznego autorytetu mieliśmy do czynienia w ostatnim okresie sprawowania władzy przez AWS i gabinet rządowy Jerzego Buzka.

Poza poczuciem lekceważenia przez władzę częstość doznawania innych uczuć negatywnych praktycznie się nie zmieniła, natomiast częściej niż w 2002 roku Polacy doświadczali emocji pozytywnych - w największym stopniu zadowolenia z życiowych sukcesów oraz zaciekawienia i podekscytowania. Nieco częściej pojawiało się również poczucie, że wszystko w ich życiu układa się dobrze. Jednocześnie odsetki osób doświadczających wymienionych uczuć pozytywnych były najwyższe w całym badanym okresie.

Opracował
Krzysztof PANKOWSKI

A N E K S

Tabela 1. Czy może Pan(i) powiedzieć o sobie, że należy Pan(i) raczej do ludzi szczęśliwych czy też pechowych? 1 - Zaliczył(a)bym się do szczęśliwców; 2 - Określił(a)bym się jako pechowiec; 3 - Różnie bywa

	(%)			
	1	2	3	Liczba osób
Ogółem	32	14	54	999
Płeć				
Mężczyźni	32	14	54	479
Kobiety	32	15	53	520
Wiek				
18-24 lat	45	11	44	155
25-34	36	12	51	183
35-44	34	9	57	176
45-54	26	14	60	202
55-64	24	23	54	115
65 lat i więcej	26	21	54	169
Miejsce zamieszkania				
Wieś	26	15	59	363
Miasto do 20 tys.	33	19	48	123
20-100 tys.	34	15	51	202
101-500 tys.	38	11	51	192
501 tys. i więcej mieszk.	37	13	51	119
Wykształcenie				
Podstawowe	28	21	52	280
Zasadnicze zawodowe	26	16	58	256
Średnie	35	12	53	350
Wyższe	48	3	49	113
Grupa społ.-zaw. pracujący				
Kadra kier., inteligencja	45	3	52	69
Prac.umysł.niż.szczebła	34	6	60	83
Pracownicy fiz.- umysł.	35	12	53	99
Robotnicy wykwalifikowani	38	10	52	72
Robotnicy niewykwalifik.	20	7	73	38
Rolnicy	20	24	57	53
Pracujący na własny rach.	46	5	49	37
Bierni zawodowo				
Renciści	23	26	51	107
Emeryci	26	20	54	184
Uczniowie i studenci	58	8	35	86
Bezrobotni	23	19	57	117
Gospodynie domowe i inni	23	17	60	53
Pracuje w:				
inst. państw., publicznej	33	8	59	170
spółce właścicieli				
prywatnych i państwa	29	9	62	65
sekt. pryw. poza rolnict.	44	8	48	171
prywatnym gośp. rolnym	19	21	60	55
Dochody na jedną osobę				
Do 299 zł	25	25	50	107
300-399	20	24	56	81
400-599	38	10	52	146
600-800	31	12	57	181
Powyżej 800 zł	37	11	52	175
Ocena własnych war. mater.				
Złe	19	25	56	303
Średnie	29	12	59	447
Dobre	53	6	41	249
Udział w prakt. religijnych				
Kilka razy w tygodniu	39	11	49	76
Raz w tygodniu	28	14	58	494
1-2 razy w miesiącu	37	11	51	144
Kilka razy w roku	38	14	49	191
W ogóle nie uczestniczy	27	25	48	93
Poglądy polityczne				
Lewica	32	16	53	182
Centrum	35	14	51	321
Prawica	39	8	53	232
Trudno powiedzieć	22	20	58	263

Tabela 2. Jak często w ciągu minionego roku był(a) Pan(i) zadowolony(a), bo coś się udało, powiodło się w życiu?
(%)

	Bardzo często	Często	Rzadko	Prawie wcale	Liczba osób
Ogółem	3	42	46	8	998
Płeć					
Mężczyźni	2	39	51	8	478
Kobiety	4	45	42	9	521
Wiek					
18-24 lat	8	52	39	1	155
25-34	4	49	42	5	184
35-44	2	50	46	3	176
45-54	2	37	50	11	202
55-64	1	36	48	15	114
65 lat i więcej	2	29	53	16	168
Miejsce zamieszkania					
Wieś	3	37	48	13	364
Miasto do 20 tys.	4	48	45	4	122
20-100 tys.	3	48	45	5	202
101-500 tys.	5	44	46	6	191
501 tys. i więcej mieszk.	2	43	46	9	119
Wykształcenie					
Podstawowe	3	31	52	13	280
Zasadnicze zawodowe	1	35	54	10	257
Średnie	4	52	40	5	348
Wyższe	6	60	32	2	113
Grupa społ.-zaw. pracujący					
Kadra kier., inteligencja	5	59	32	4	69
Prac. umysł. niż. szczebla	1	60	38	1	83
Pracownicy fiz. - umysł.	4	48	49	0	99
Robotnicy wykwalifikowani	0	44	49	7	72
Robotnicy niewykwalifik.	5	28	62	5	38
Rolnicy	0	32	55	13	53
Pracujący na własny rach.	0	61	36	3	37
Bierni zawodowo					
Renciści	2	29	53	16	107
Emeryci	1	34	50	15	182
Uczniowie i studenci	12	60	29	0	86
Bezrobotni	4	29	57	11	117
Gospodynie domowe i inni	4	47	33	15	54
Pracuje w:					
inst. państw., publicznej	3	53	41	3	170
spółce właścicieli					
prywatnych i państwa	3	44	50	3	65
sekt. pryw. poza rolnict.	1	53	43	3	171
prywatnym gosp. rolnym	0	33	55	13	55
Dochody na jedną osobę					
Do 299 zł	4	31	52	13	107
300-399	4	30	54	13	81
400-599	3	42	47	7	144
600-800	1	44	49	6	181
Powyżej 800 zł	3	55	36	6	175
Ocena własnych war. mater.					
Złe	2	24	57	16	302
Średnie	2	41	51	6	447
Dobre	6	67	24	3	249
Udział w prakt. religijnych					
Kilka razy w tygodniu	6	38	48	8	76
Raz w tygodniu	3	42	47	8	493
1-2 razy w miesiącu	4	41	52	3	144
Kilka razy w roku	3	47	41	9	191
W ogóle nie uczestniczy	1	39	43	16	93
Poglądy polityczne					
Lewica	4	39	48	9	180
Centrum	3	48	43	6	321
Prawica	4	44	47	5	232
Trudno powiedzieć	3	36	48	13	264

Tabela 3. Jak często w ciągu minionego roku czuł(a) się Pan(i) jako obywatel(ka) wyraźnie lekceważony(a) przez władzę?

(%)

	Bardzo często	Często	Rzadko	Prawie wcale	Liczba osób
Ogółem	13	30	31	26	995
Płeć					
Mężczyźni	16	31	32	21	476
Kobiety	11	29	31	30	519
Wiek					
18-24 lat	12	27	33	28	155
25-34	13	26	39	22	181
35-44	14	40	29	17	176
45-54	17	32	30	22	201
55-64	12	25	33	30	114
65 lat i więcej	10	27	24	40	168
Miejsce zamieszkania					
Wieś	11	29	32	28	363
Miasto do 20 tys.	13	29	28	30	122
20-100 tys.	14	27	30	29	202
101-500 tys.	13	33	30	24	189
501 tys. i więcej mieszk.	19	33	36	13	118
Wykształcenie					
Podstawowe	13	23	27	37	280
Zasadnicze zawodowe	14	32	36	18	256
Średnie	13	31	31	26	347
Wyższe	9	40	33	17	113
Grupa społ.-zaw. pracujący					
Kadra kier., inteligencja	8	35	41	16	69
Prac. umysł. niż. szczebla	12	42	21	25	83
Pracownicy fiz. - umysł.	20	26	28	25	97
Robotnicy wykwalifikowani	17	35	37	11	72
Robotnicy niewykwalifik.	18	27	28	28	38
Rolnicy	7	41	31	21	53
Pracujący na własny rach.	13	32	31	25	37
Bierni zawodowo					
Renciści	11	25	35	30	106
Emeryci	12	25	25	39	182
Uczniowie i studenci	8	16	47	29	86
Bezrobotni	18	34	32	17	117
Gospodynie domowe i inni	11	37	24	28	54
Pracuje w:					
inst. państw., publicznej	16	33	30	21	170
spółce właścicieli					
prywatnych i państwa	14	36	31	19	65
sekt. pryw. poza rolnict.	14	32	31	23	169
prywatnym gosp. rolnym	7	40	33	20	55
Dochody na jedną osobę					
Do 299 zł	17	31	27	25	107
300-399	20	21	28	31	81
400-599	16	32	29	24	144
600-800	10	28	37	25	179
Powyżej 800 zł	10	32	28	30	175
Ocena własnych war. mater.					
Złe	20	35	29	16	299
Średnie	10	29	32	29	446
Dobre	10	25	32	33	249
Udział w prakt. religijnych					
Kilka razy w tygodniu	18	28	24	30	76
Raz w tygodniu	11	28	31	30	493
1-2 razy w miesiącu	9	34	39	19	143
Kilka razy w roku	16	33	30	20	188
W ogóle nie uczestniczy	17	30	30	23	93
Poglądy polityczne					
Lewica	12	32	33	23	180
Centrum	10	32	32	26	321
Prawica	17	33	29	22	229
Trudno powiedzieć	14	24	32	31	264

Tabela 4. Jak często w ciągu minionego roku był(a) Pan(i) szczególnie czymś zaintrygowany(a), zainteresowany(a), podekscytowany(a)? (%)

	Bardzo często	Często	Rzadko	Prawie wcale	Liczba osób
Ogółem	4	35	46	15	998
Płeć					
Mężczyźni	3	39	45	13	478
Kobiety	4	32	47	17	521
Wiek					
18-24 lat	8	55	32	4	155
25-34	4	36	49	11	184
35-44	4	39	46	11	176
45-54	3	33	51	13	202
55-64	1	26	48	25	114
65 lat i więcej	2	20	50	27	168
Miejsce zamieszkania					
Wieś	4	29	49	18	364
Miasto do 20 tys.	3	41	46	10	122
20-100 tys.	2	38	45	15	202
101-500 tys.	5	36	47	12	191
501 tys. i więcej mieszk.	3	43	41	13	119
Wykształcenie					
Podstawowe	3	26	49	22	280
Zasadnicze zawodowe	2	32	52	15	257
Średnie	5	41	41	12	348
Wysze	6	47	42	5	113
Grupa społ.-zaw. pracujący					
Kadra kier., inteligencja	7	52	36	5	69
Prac. umysł. niż. szczebla	1	40	50	10	83
Pracownicy fiz. - umysł.	2	41	42	15	99
Robotnicy wykwalifikowani	2	41	45	13	72
Robotnicy niewykwalifik.	10	34	50	5	38
Rolnicy	2	24	56	18	53
Pracujący na własny rach.	0	37	63	0	37
Bierni zawodowo					
Renciści	4	16	56	24	107
Emeryci	1	25	47	27	182
Uczniowie i studenci	13	60	25	3	86
Bezrobotni	2	33	52	13	117
Gospodynie domowe i inni	2	38	44	16	54
Pracuje w:					
inst. państw., publicznej	2	44	44	9	170
spółce właścicieli					
prywatnych i państwa	3	49	44	4	65
sekt. pryw. poza rolnict.	4	37	47	12	171
prywatnym gosp. rolnym	2	23	57	18	55
Dochody na jedną osobę					
Do 299 zł	4	29	50	17	107
300-399	5	40	36	19	81
400-599	3	39	42	16	144
600-800	3	35	50	12	181
Powyżej 800 zł	3	38	43	16	175
Ocena własnych war. mater.					
Złe	3	25	52	20	302
Średnie	2	34	50	14	447
Dobre	7	50	33	9	249
Udział w prakt. religijnych					
Kilka razy w tygodniu	5	35	46	14	76
Raz w tygodniu	3	33	47	17	493
1-2 razy w miesiącu	1	40	48	11	144
Kilka razy w roku	5	41	43	11	191
W ogóle nie uczestniczy	6	31	45	18	93
Poglądy polityczne					
Lewica	4	37	47	13	180
Centrum	5	39	46	10	321
Prawica	5	37	45	13	232
Trudno powiedzieć	1	28	48	23	264

Tabela 5. Jak ocenił(a)by Pan(i), ogólnie rzecz biorąc, obecne nastroje wśród ludzi, z którymi styka się Pan(i) na co dzień w zakładzie pracy, miejscu (środowisku) zamieszkania? Które z następujących określeń najlepiej to oddaje? 1 - Ogólne odprężenie i zadowolenie, wiara, że będzie lepiej; 2 - Pewne odprężenie i zadowolenie, że jest trochę lepiej; 3 - Apatia, rezygnacja, pogodzenie się z losem; 4 - Lęk, obawa, co przyniesie przyszłość, niepewność jutra; 5 - Ogólne niezadowolenie, brak wiary w jakkolwiek poprawę; 6 - Określił(a)bym to inaczej (%)

	1	2	3	4	5	6	Trudno powiedzieć	Liczba osób
Ogółem	4	6	14	47	26	0	3	999
Płeć								
Mężczyźni	4	6	16	43	28	0	3	479
Kobiety	5	5	12	49	25	1	4	520
Wiek								
18-24 lat	16	15	16	36	17	0	1	155
25-34	3	4	9	51	29	0	2	183
35-44	2	6	14	46	28	1	2	176
45-54	1	0	13	60	24	0	1	202
55-64	3	1	18	44	30	1	2	115
65 lat i więcej	2	6	12	37	31	1	11	169
Miejsce zamieszkania								
Wieś	4	5	11	46	28	0	5	363
Miasto do 20 tys.	5	6	17	48	22	0	2	123
20-100 tys.	6	6	14	50	20	0	4	202
101-500 tys.	4	5	16	44	30	0	2	192
501 tys.i więcej mieszk.	3	6	12	44	30	3	2	119
Wykształcenie								
Podstawowe	5	7	9	40	31	0	8	280
Zasadnicze zawodowe	4	6	13	45	30	0	2	256
Średnie	4	5	16	51	23	0	2	350
Wyższe	3	5	20	50	20	2	0	113
Grupa społ.-zaw. pracujący								
Kadra kier., inteligencja	1	4	24	46	23	1	0	69
Prac.umysł.niż.szczebla	5	0	19	52	24	0	0	83
Pracownicy fiz.- umysł.	5	5	11	58	21	0	1	99
Robotnicy wykwalifikowani	3	7	13	52	25	0	0	72
Robotnicy niewykwalifik.	5	8	4	35	43	0	4	38
Rolnicy	3	2	12	51	30	0	2	53
Pracujący na własny rach.	0	11	9	64	12	0	4	37
Bierni zawodowo								
Renciści	5	3	11	53	24	0	4	107
Emeryci	2	5	14	38	31	1	9	184
Uczniowie i studenci	19	18	18	28	16	1	0	86
Bezrobotni	2	3	11	47	34	0	3	117
Gospodynie domowe i inni	2	4	9	47	30	0	7	53
Pracuje w:								
inst. państw., publicznej	4	2	17	51	25	1	0	170
spółce właścicieli	3	9	10	62	16	0	0	65
prywatnych i państwa	3	6	14	52	23	0	2	171
sekt. pryw. poza rolnict.	3	4	11	51	29	0	2	55
prywatnym gosp. rolnym								
Dochody na jedną osobę								
Do 299 zł	3	5	12	43	35	0	1	107
300-399	10	4	11	49	24	0	1	81
400-599	4	6	15	50	22	1	1	146
600-800	2	7	17	45	26	0	3	181
Powyżej 800 zł	1	6	18	47	24	0	4	175
Ocena własnych war. mater.								
Złe	4	2	10	45	34	1	4	303
Średnie	3	5	14	48	27	0	3	447
Dobre	7	9	17	46	16	1	4	249
Udział w prakt. religijnych								
Kilka razy w tygodniu	4	9	13	42	23	1	8	76
Raz w tygodniu	4	5	14	47	26	0	3	494
1-2 razy w miesiącu	2	5	15	55	22	0	1	144
Kilka razy w roku	6	7	12	45	28	1	2	191
W ogóle nie uczestniczy	6	4	12	37	33	0	8	93
Poglądy polityczne								
Lewica	4	7	15	50	22	0	2	182
Centrum	6	5	17	47	23	1	2	321
Prawica	3	5	14	48	28	1	2	232
Trudno powiedzieć	4	6	8	42	33	0	7	263